

Tero Wallin, Juhani Liminka

Tiehallinto ja matkailu

Esiselvitys

Tero Wallin, Juhani Liminka

Tiehallinto ja matkailu

Esiselvitys

Tiehallinto
Rovaniemi 2003

Kansikuva: Eeva-Kaarina Yrjänheikki

ISBN 951-803-078-2
TIEH 1000068-03

Pohjolan Painotuote Oy
Rovaniemi 2003

Julkaisua myy/saatavana:
Tiehallinto, julkaisumyynti
Telefaksi 0204 22 2652
S-posti julkaisumyynti@Tiehallinto.fi
www.Tiehallinto.fi/julk2.htm

Tiehallinto
LAPIN TIEPIIRI
Asiakkuus
Hallituskatu 1-3 B
PL 194
96100 ROVANIEMI
Puhelinvaihte 0204 2211

Tero Wallin, Juhani Liminka: Tiehallinto ja matkailu. esiselvitys. Rovaniemi 2003.
Tiehallinto, Lapin tiepiiri. ISBN 951-803-078-2, TIEH 1000068-03.

Asiasanat: matkailu, elinkeinoelämä, henkilöliikenne, palvelut
Aiheluokka: 10

TIIVISTELMÄ

Tiehallinnon asiakas ja matkailu

Matkailun volyymit ja matkailun vaikutuspiirissä olevien liikenteen käyttäjien määrät ovat niin mittavia ja koskevat koko tieverkkoa ja liikennejärjestelmää, ettei sitä kautta saada riittävästi irti niitä matkailun tarpeita, joilla on erityistä vaikutusta Tiehallinnon strategiaan toimintalinjauksiin. Tiehallinnon asiakas matkailusektorin osalta voidaankin määritellä seuraavasti: Tiehallinnon keskeinen asiakas on matkailuelinkeino, unohtamatta kuitenkin matkailijaa ja loppukäyttäjää.

Matkailuelinkeino edustaa laajasti matkailun vuorovaikutuksen kannalta keskeisiä toimijoita ja heidän intressejään. Matkailuelinkeinon asiakkaat ovat tässä mielessä suoraan Tiehallinnon asiakkaita. Operatiivisessa mielessä matkailuelinkeino toimii sopivana suppilona, jota kautta Tiehallinnolle suodattuu ko. asiakasryhmän keskeiset tarpeet ja toiveet. Matkailuelinkeino tarvitsee myös rajausta. Ne toiminnot, jotka jo nyt ovat selvästi muiden vuorovaikutusprosessien piirissä, kuten logistiikkayritykset, tulee huomioida vain silta osin, kun ne liittyvät varsinaiseen matkailuelinkeinoon. Muita keskeisiä yhteistyökumppaneita ovat julkisen sektorin toimijat sekä opetus- koulutus ja tutkimusorganisaatiot.

Matkailuun liittyvät Tiehallinnon palvelut

Tiehallinnon palvelut liittyvät liikenteeseen ja tieyhteyksiin sekä niiden palvelutasoon. Matkailun, matkailuliikenteen ja Tiehallinnon välisen vuorovaikutuksen kannalta keskeisiä tekijöitä ovat tienpidon yleistavoitteet. Näiden yleistavoitteiden sisälle tulee paikantaa eri yhteiskunnan toimintasektoreiden, kuten eri tuotannonalojen tarpeet.

Tiehallinnon palvelujen suunnittelu perustuu asiakasryhmien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Tiehallinto hankkii ajantasaista tietoa tie- ja liikenneolojen nykytilasta ja sen kehittymisestä seuraamalla tie- ja liikenneolojen kehittymistä, toimintaympäristön muutoksia ja asiakastytyväisyyttä sekä selvittämällä asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden tarpeita ja näkemyksiä.

Esitetyt toimenpiteet

Tavoitteena on rakentaa asiakkuusprosessin hallinnan kautta matkailuyhteistyöhön toimiva järjestelmä, jolla Tiehallinto kykenee ajantasaisesti:

- löytämään kunkin asiakasryhmän tarpeet
- vastaamaan kunkin asiakasryhmän tarpeisiin
- yhdessä eri asiakasryhmien kanssa kehittämään ko. toimintasektoria

edelleen tavoitteena on:

1. Luoda kokonaisvaltainen näkemys Tiehallinnon toimintalinjoista matkailusektoriin nähden
2. Tuottaa pysyvä vuorovaikutusjärjestelmä ao. sektorin toimijoihin
3. Tuottaa joukko erilaisia käytännön toimenpidemalleja, joilla matkailuelinkeinon tarpeet muuttuvat osaksi Tiehallinnon käytännön toimintoja.

Lopputuloksena voivat olla esim.:

- Erilaiset palvelutason määrittelyt: matkailun kannalta eritasoinen tieto, telematiikan käyttö
- Suunnitteluohjeistot: esim. matkailukohteiden liikenneympäristölle, viitoitukselle, opastukselle
- Uudet palvelut: esim. matkailutiet, maksulliset ja maksuttomat informaatiokanavat
- Viranomaistoimenpiteet: lait, asetukset, ohjeet

Tämän työn yhteydessä on tehty edellä mainittuihin tavoitteisiin pohjautuva alustava projektisuunnitelma, jonka tarkistamisesta ja toteuttamisesta päätetään myöhemmin erikseen.

ESIPUHE

Tiehallinto kehittää toimintaansa ja palvelujaan visionsa mukaisesti yhteistyössä asiakkaidensa ja sidosryhmiensä kanssa. Yksi Tiehallinnon arvoista on asiakaslähtöisyys. Tämän työn tarkoituksena on parantaa Tiehallinnon tietämystä matkailusta ja sitä kautta palvella paremmin matkailuelinkeinoja sekä sen toimijoita ja lopulta matkailijoita. Esiselvityksen tavoitteena on antaa osaltaan pohjaa Tiehallinnon ja matkailussa toimivien vuorovaikutuksen systematisoinnille ja yhteistyön käynnistämiseksi.

Esiselvityksessä on kuvattu matkailua ja liikennettä Suomessa eri lähtökohdista käsin. Lisäksi on määritetty matkailusektori Tiehallinnon tehtävistä käsin ja määritetty yhteistyökumppaniksi ensisijaisesti matkailuelinkeino Tiehallinnon palvelujen loppukäyttäjää kuitenkin unohtamatta. Työn yhteydessä on tehty myös hankkeen jatkamisesta projektisuunnitelma.

Esiselvityksen on teettänyt Tiehallinnon Lapin tiepiiri. Työtä ohjanneeseen ryhmään ovat kuuluneet Lapin tiepiiristä tiejohtaja Tapani Pöyry, esikuntapäällikkö Erkki Vuontisjärvi, liikennepalvelupäällikkö Raimo Raatikainen ja tiejohtajan sihteeri Kaija-Leena Kestilä sekä Tiehallinnon keskushallinnosta tarkastaja Asta Tuominen ja palveluvastaava Teuvo Kela. Lisäksi erityisen kiitoksen osallistumisestaan ansaitsee Lapin tiepiirin perustama matkailun yhteistyöryhmä. Selvityksen ovat tehneet johtaja Tero Wallin ja tutkija Juhani Liminka Oy Viisikko-Femman Ab:stä.

Rovaniemi, elokuussa 2003

Tiehallinto
Lapin tiepiiri

Sisältö

1	MATKAILU SUOMESSA	10
1.1	Matkailun käsite	10
1.2	Matkailijamäärät	11
1.3	Matkailuelinkeinon tunnuslukuja	12
2	LIIKENTEEN JA MATKAILULIIKENTEEN TUNNUSLUKUJA	14
3	TIEHALLINTO JA MATKAILUSEKTORI	16
3.1	Matkailusektori ja Tiehallinnon toimintakenttä	16
3.2	Tiehallinnon tehtävät ja matkailu	17
3.3	Mitä, mikä ja kuka on matkailusektorilla Tiehallinnon asiakkaana	20
3.4	Matkailuelinkeino Tiehallinnon kumppanina matkailusektorilla	22
3.5	Julkinen sektori ja matkailu	23
3.5.1	Valtioneuvoston matkailupoliittiset tavoitteet	23
3.5.2	Valtakunnalliset julkiset toimijat	25
3.5.3	Alueelliset ja paikalliset julkiset toimijat	27
3.6	Matkailualan opetus ja tutkimus	29
3.7	Matkailuelinkeinon tavoitteita	30
4	ETENEMINEN	31

1 MATKAILU SUOMESSA

1.1 Matkailun käsite

Ihminen on matkustanut kautta historian. Yhteistä vapaa-ajan matkailun motiiveille on halu kokea uutta ja erilaista, tarve irrottautua hetkeksi arjen rutiineista ja ympäristöstä. Halutaan elämyksiä. Työmatkailussa matkustamisen motiivit lähtevät työtehtävien hoidosta. Tosin trendinä on, että yhä useammin työmatkailuun liittyy myös vapaa-ajan matkailun elementtejä.

Matkailusysteemi voidaan nähdä sivulla 17 olevan kuvion mukaisena maantieteellisenä viitekehikkona, jonka perusrakenteen muodostavat lähtö- ja kohdealueet sekä näitä yhdistävät matkailureitit ja kulkumuodot. Matkailun lähtöalueiden kysyntärakenteet saavat aikaan matkailijoita liikkeelle sysäävää työntövoimaa ja kohdealueiden tarjontarakenteet ilmenevät matkailijoita houkuttelevana vetovoimana. Kysyntä- ja tarjontatekijät linkittyvät toisiinsa maantieteellisesti matkailureittien ja kulkumuotojen välityksellä. Kriittisenä välittävänä elementtinä toimivat etäisyys- ja kustannustekijät sekä matkailuinformaatio ja sen saatavuus. Maantieteellisen kontekstin ohella matkailuilmioille on elinkeinona luonteenomaista hyvin suuri riippuvuus toimintaympäristössä tapahtuvista sosio-kulttuurisista, taloudellisista, teknologisista, poliittis-hallinnollisista ja fyysisen ympäristön muutoksista. (Vuoristo ym. 1998).

Maailman matkailujärjestön (WTO) yleismääritelmän mukaan matkailu on toimintaa, jossa ihmiset matkustavat ja oleskelevat tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevassa paikassa korkeintaan yhden peräkkäisen vuoden ajan vapaa-ajan vietto-, liikematka- tai muussa tarkoituksessa.

Vapaa-ajan matkailija on henkilö, joka matkustaa tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevaan paikkaan vähemmäksi aikaa kuin kahdeksitoista peräkkäiseksi kuukaudeksi, ja jonka matkan päätarkoitus on muu kuin harjoittaa toimintaa, josta maksetaan matkan kohteena olevassa paikassa korvausta. (Lähde: Maailman matkailujärjestö WTO).

Kotimaanmatkat luokitellaan seuraavasti:

- Vapaa-ajanmatkat, joiden aikana yövytään maksullisessa majoituksessa
- Matkat omalle mökille
- Vierailumatkat sukulaisten ja tuttavien luokse
- Muut ilmaismajoitusmatkat
- Työ- ja kokousmatkat

Ulkomaanmatkat luokitellaan:

- Risteilyihin, joiden aikana yövytään ainoastaan laivalla; tämä sisältää myös työ- ja kokousristeyt
- Vapaa-ajanmatkat ulkomaille, joiden aikana yövytään vähintään yksi yö kohdemaassa
- Työ- ja kokousmatkat, joiden aikana yövytään vähintään yksi yö kohdemaassa

Liikenne- ja viestintäministeriö on määritellyt matkailun seuraavasti: Matkailu on matkustamista ja viipymistä oman, vakinaisen asuin- ja työpaikkakunnan ulkopuolella. Matkailija on henkilö, joka vapaa-aikanaan tai ammatillisista syistä matkustaa tilapäisesti kotipaikkakuntansa ulkopuolelle muulle kuin säännölliselle työ- tai opiskelumatkalle. Matkailuliikenne on matkailutarkoituksessa tapahtuvaa henkilöliikennettä. (Matkailuliikenne Suomessa, mietintöjä ja julkaisuja B: 14/96).

Tämän työn kannalta matkailu on laajimmillaan ymmärrettynä ihmisten liikkumista, toimimista ja elämistä muussa kuin välittömässä arjen ja työn ympäristössä, vapaa-ajanviettoa ja siinä liikenneympäristön hyödyntämistä. Näin laaja lähestymistapa tuottaa tulokseksi sen, että jopa 70-80 % prosenttia henkilöliikenteen suoritteista liittyy matkailuun ja vapaa-aikaan.

Tämän lisäksi matkailusektoriin liittyvät matkailuelinkeinon tarvitsemien palveluiden tuottajien esim. tavarantoimittajien liikenne.

1.2 Matkailijamäärät

Keskeisiä matkailua mittaavia tunnuslukuja ovat perinteisesti olleet:

- Rekisteröidyt yöpymiset
- Matkailukohteiden kävijämäärät

Nämä mittarit ovat kuitenkin varsin puutteellisia, sillä majoitustilastoon eivät sisälly pienet majoitusliikkeet (alle kymmenen huonetta, mökkiä tai matkailuvaunupaikkaa) ja yksityiset lomamökit. Suomalaisten matkailu -tutkimuksessa ne ovat kuitenkin mukana. Matkailusta oleellinen osa on myös matkailutapah-tumia, joiden kävijämääristä ei ole tietoa.

Suomalaiset tekivät vuonna 2001 lähes 21 miljoonaa kotimaan vapaa-ajanmatkaa, kun mukaan lasketaan maksullisen majoituksen sisältäneiden matkojen lisäksi mökki- ja vierailumatkat. Tämä on noin 9 prosenttia enemmän kuin vuonna 2000. Pitkiä vähintään neljä yöpymistä sisältäneitä matkoja tehtiin runsaat 4 miljoonaa ja lyhyitä 1-3 yöpymisen matkoja yli 16 miljoonaa. (Tilastokeskus, Suomalaisten matkailu 2001).

Suomalaisten matkailu -tutkimuksen mukaan Suomalaiset tekivät 4 miljoonaa vapaa-ajan matkaa, joiden aikana yövyttiin hotellissa, vuokratuissa mökeissä tai muussa maksullisessa majoituksessa. Näiden matkojen lisäksi suomalaiset tekivät noin 3 miljoonaa matkaa omille mökeilleen ja runsaat 13 miljoonaa vierailumatkaa sukulaisten ja tuttavien luo. Maksullisen majoituksen sisältäneiden matkojen ja vierailumatkojen suosituimmat kohteet olivat edellisen vuoden tapaan Helsinki, Tampere ja Turku. Mökkimatkoja tehtiin eniten Tammisaa-reen, Kuusamoon ja Mäntyharjulle.

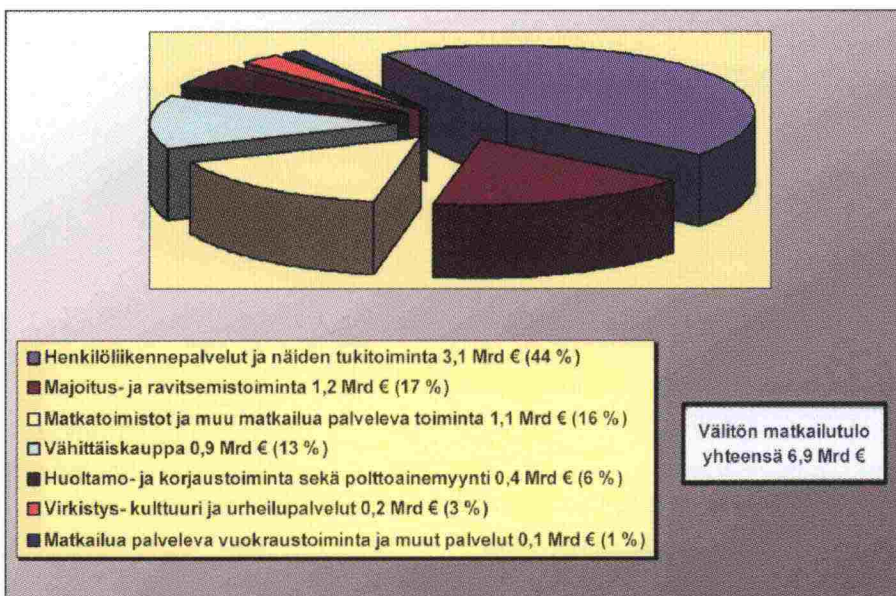
Vuonna 2001 vähintään yhden maksullisen majoituksen sisältäneen kotimaanmatkan teki yli 1,6 miljoonaa 15-74-vuotiaasta suomalaista. Tämä on 42 prosenttia kaikista ikäryhmään kuuluvista. Matkoja maksullisessa majoituksessa teki noin 200 000 henkilöä enemmän kuin vuotta aiemmin. Mökkimatkoja teki runsaat 30 prosenttia väestöstä ja vierailumatkoja noin 60 prosenttia.

1.3 Matkailuelinkeinon tunnuslukuja

Matkailun toimijoita ovat:

- Matkailupalveluiden käyttäjät
- Matkailuun liittyvän infran tuottajat ja käyttäjät
- Liikenne-, matkatoimisto-, majoitus-, ravitsemus- ja ohjelmapalveluita tarjoavat yritykset
- Matkailuelinkeinolle palveluita tarjoavat tuottajat (rakentajat, logistiikka, tavarantoimittajat jne.) ovat osa klusteria
- Matkailuklusteriin kuuluvat myös julkisen sektorin matkailun edistäjät ja matkailupalveluita tarjoavat organisaatiot

Suomen välitön matkailutulo (liikevaihto) toimialoittain 2000

Lähde: Sami Laakkonen. Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset.

Matkailutoimialan arvonlisäys kansantalouteen verrattuna muihin toimialoihin

Toimiala	Bruttoarvonlisäys v. 1999
Kemian teollisuus	2,74 mrd. €
Metsätalous (hakkuut yms., ei sisällä metsäteollisuutta)	2,55 mrd. €
Matkailu	2,47 mrd. €
Kuorma-autoliikenne (tieliikenteen tavarankuljetus)	2,40 mrd. €
Energia- ja vesihuolto	2,21 mrd. €
Elintarviketeollisuus	1,93 mrd. €
Autokauppa ja -huolto (sis. huoltamot)	1,85 mrd. €
Maatalous	1,20 mrd. €

Lähde: Matkailun satelliittitilinpito 1999.

Matkailuelinkeinon välitön työllisyysvaikutus on tänä päivänä noin 55 000 henkilötyövuotta, joka on 4,1% kaikkien toimialojen yhteenlasketuista henkilötyövuosista. Kauppa- ja teollisuusministeriön laskelmien mukaan ala tarjoaa vuositasolla lähes 115 000 työpaikkaa. Matkailun tuoma arvonlisä kansantalouteen on noin 2,5 miljardia euroa, joka on suurempi kuin esimerkiksi elintarviketeollisuuden tuoma lisä ja kaksinkertainen maatalouden tuomaan arvonlisään verraten. Julkisen sektorin osuus matkailun rahoitus- ja toimintopohjasta on kohdallaisen suuri.

Matkailun kokonaisrahoitus rahoittajatahoittain/rahoituslähteittäin vuonna 1999

Rahoittajataho/ rahoituslähde	Operatiivisen toiminnan kehittäminen	Alueellisen palvelutarjonnan kehittäminen**	Yhteensä
	Milj. €	Milj. €	Milj. €
KTM	16,0	-	16,0
SM	4,5	1,0	5,5
MMM	1,0	1,3	2,3
TM	3,7	5,0	8,7
OPM (koulutus, kulttuuri)	79,2	67,3	146,5
Kunnat	43,1	128,2	171,3
Muut toimijat	1,0	-	1,0
EU-projektit	23,2	19,7	42,9
YHTEENSÄ	171,7	222,5	394,2
** Alueen palvelutarjonnasta hyöttyy myös paikallisväestö, jolloin siihen kohdistuvia kehittämispanoksia ei voida pitää pelkästään matkailun rahoituksena.			

Lähde: Tampereen yliopiston Liiketaloudellinen tutkimuskeskus.

Matkailutulo ja työllisyysvaikutuksia

- Suomen välitön matkailutulo liikevaihdolla mitattuna oli 6,9 miljardia euroa vuonna 2000.
- Matkailutulon osuus kaikkien toimialojen yhteenlasketusta liikevaihdosta on 2,7 %.
- Matkailutyöllisyyden osuus kaikkien toimialojen yhteenlasketuista henkilötyövuosista on puolestaan 4,1 %, joten matkailu on vahvasti työvoimavaltainen elinkeinosektori.
- Saman vuoden välitön matkailutyöllisyys oli 51.967 henkilötyövuotta.
- Ajanjaksolla 1995-2000 Suomen välitön matkailutulo on inflaatio huomioiden lisääntynyt 33 %, kun taas matkailutyöllisyys on kasvanut 23 %. Matkailussa työvoiman tuottavuus liikevaihdolla mitattuna on siis kasvanut.

Alueellisesti matkailutulo- ja työllisyys keskittyvät maan ydinalueille ja suuriin kaupunkeihin. Väestön määrä on tärkein matkailun kokonaisvolyyymia selittävä yksittäinen tekijä. Yksistään Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Pirkanmaan maakuntien matkailutulo on peräti 65,3 % koko maan tulosta. Muista maakunnista vain Lappi ja Ahvenanmaa yltyvät yli 200 miljoonan euron välittömään matkailutuloon.

Suhteellisesti tarkasteltuna matkailu on kuitenkin perifeerisissä maakunnissa ja maaseudulla ydinalueita ja suuria kaupunkeja tärkeämpää. Aluetaloudellisesti merkittävintä matkailu on Ahvenanmaalla, Lapissa, Kainuussa ja Etelä-Savossa. Näissä maakunnissa matkailun merkitys tulonmuodotuksessa ja työllisyydessä on muuta maata selvästi suurempi, joka näkyy myös matkailun asemassa alueellisissa kehittämissuunnitelmissa.

Tietysti määrin matkailu on keskus-periferia -asetelmien ulkopuolella oleva elinkeino. Siinä missä työmatkailu keskittyy keskuksiin, suuntautuu vapaa-ajan matkailu keskuksista pois. Erityisesti luontoon ja luonnon ympärille rakentuviin aktiviteetteihin pohjautuvalle matkailulle, on luontaiset kehittämisedellytykset syrjäisilläkin seuduilla. Maakunnissa matkailua onkin kehitetty varsin mittavilla julkisen sektorin panostuksilla.

Lähde: Valtioneuvoston periaatelinjaus matkailun kehittäminen.

2 LIIKENTEEEN JA MATKAILULIIKENTEEEN TUNNUSLUKUJA

15-74 -vuotiaiden suomalaisten yöpymisen sisältäneet matkat 1991-2001

Suomalaisten Matkailu- tutkimus	Yöpymisen sisältäneitä matkoja yhteensä	Vapaa- ajanmatkoja yhteensä	Työ- ja kokousmatkoja yhteensä	Kotimaanmatkat Kotimaan matkoja yhteensä	Vapaa-ajanmatkoja			Työ- ja kokousmatkoja
					Matkoja yhteensä	Maksullisessa majoituksessa	Mökki- ja vierailumatkoja	
Vuosi	1 000 matkoja							
1991	28622	23695	4927	24157	20470	2370	18100	3687
1992	34277	28873	5404	29880	25430	2730	22700	4450
1993	29517	24940	4577	25407	21984	2384	19600	3423
1994	33269	28321	4948	28945	25244	2644	22600	3701
1995	33287	28038	5249	28140	24440	2740	21700	3700
1996	31253	26280	4973	26335	22535	2684	19851	3800
1997	33561	29873	3688	28328	25786	2790	22996	2542
1998	30671	26369	4302	25928	22871	2886	19985	3057
1999	33821	29394	4427	28507	25304	2971	22333	3203
2000	27602	23741	3861	21688	18958	3988	14970	2730
2001	29235	25304	3931	23410	20571	3962	16609	2839

Lähde: Tilastokeskus 4/16/2003

Yllä oleva tilastokeskuksen taulukko kuvaa eri matkailumuotojen matkan tarkoituksen mukaan luokiteltuja matkojen volyyymejä.

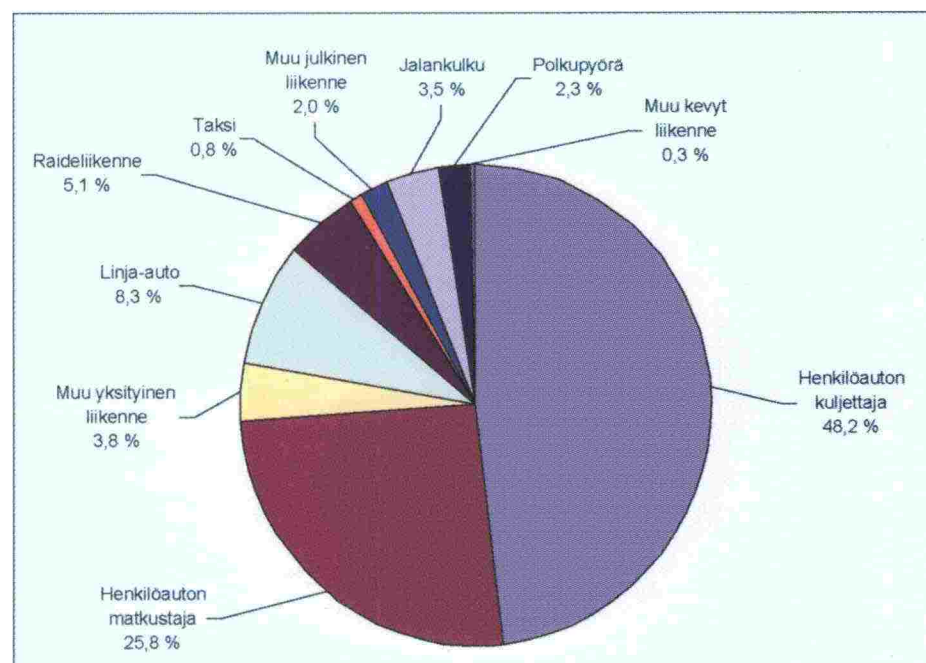
Kotimaan henkilöliikenne vuosina 1980-2002

	Tie liikenne						Tie liikenne yhteensä	Rautatie- liikenne	Lento- liikenne	Alus- liikenne	Henkilö- Liikenne yhteensä				
	Henkilöauto- liikenne		Linja-auto- liikenne		Moottori- pyörät										
	mrd. hlökm	%	mrd. hlökm	%	mrd. hlökm	%									
2002	58,3	81,4	7,7	10,8	0,9	1,3	66,9	93,4	3,3	4,8	1,2	1,7	0,2	0,3	71,6
2001	57,0	81,0	7,7	10,9	0,9	1,3	65,6	93,2	3,3	4,7	1,3	1,8	0,2	0,3	70,4
2000	55,7	80,5	7,7	11,1	0,9	1,3	64,3	92,9	3,4	4,9	1,3	1,9	0,2	0,3	69,2
1999	54,9	80,5	7,6	11,1	0,9	1,3	63,4	93,0	3,4	5,0	1,2	1,8	0,2	0,3	68,2
1998	53,3	79,9	7,8	11,7	0,9	1,3	62,0	93,0	3,4	5,1	1,2	1,8	0,1	0,1	66,7
1997	51,9	79,4	8,0	12,2	0,9	1,4	60,8	93,0	3,4	5,2	1,1	1,7	0,1	0,2	65,4
1996	50,4	79,1	8,0	12,6	0,9	1,4	59,3	93,1	3,3	5,2	1,0	1,6	0,1	0,2	63,7
1995	50,0	79,2	8,0	12,7	0,9	1,4	58,9	93,3	3,2	5,1	0,9	1,4	0,1	0,2	63,1
1994	49,6	79,5	8,0	12,8	0,9	1,4	58,5	93,8	3,0	4,8	0,8	1,3	0,1	0,2	62,4
1993	49,7	79,5	8,0	12,8	0,9	1,4	58,6	93,8	3,0	4,8	0,8	1,3	0,1	0,2	62,5
1992	50,5	79,5	8,0	12,6	0,9	1,4	59,4	93,5	3,1	4,9	0,9	1,4	0,1	0,2	63,5
1991	50,6	79,2	8,1	12,7	0,9	1,4	59,6	93,3	3,2	5,0	0,9	1,4	0,1	0,2	63,9
1990	51,2	78,9	8,5	13,1	0,8	1,2	60,5	93,2	3,3	5,1	1,0	1,5	0,1	0,2	64,9
1989	49,9	78,7	8,5	13,4	0,8	1,3	59,2	93,4	3,2	5,0	0,9	1,4	0,1	0,2	63,4
1988	48,5	78,1	8,6	13,8	0,8	1,3	57,9	93,2	3,2	5,2	0,9	1,4	0,1	0,2	62,1
1987	46,0	77,4	8,6	14,5	0,8	1,3	55,4	93,3	3,1	5,2	0,8	1,3	0,1	0,2	59,4
1986	45,1	77,9	8,6	14,9	0,8	1,4	54,5	94,1	2,7	4,7	0,6	1,0	0,1	0,2	57,9
1985	43,7	76,5	8,6	15,1	0,8	1,4	53,1	93,0	3,2	5,6	0,7	1,2	0,1	0,2	57,1
1984	41,2	75,5	8,6	15,8	0,8	1,5	50,6	92,7	3,3	6,0	0,7	1,3	0,1	0,2	54,6
1983	39,3	74,6	8,6	16,3	0,8	1,5	48,7	92,4	3,3	6,3	0,6	1,1	0,1	0,2	52,7
1982	37,5	73,8	8,5	16,7	0,8	1,6	46,8	92,1	3,3	6,5	0,6	1,2	0,1	0,2	50,8
1981	35,9	73,1	8,5	17,3	0,8	1,6	45,2	92,1	3,3	6,7	0,6	1,2	0,1	0,2	49,1
1980	34,8	72,7	8,5	17,7	0,8	1,7	44,1	92,1	3,2	6,7	0,5	1,0	0,1	0,2	47,9

Lähde: Tiehallinto

Matkailun kannalta oleellista merkitystä on myös kulkumuotojakaumalla. Kaikkia kulkumuotoja käytetään matkailussa. Saman matkan sisällä käytetään myös lukuisia eri kulkumuotoja. Alla oleva kaavio osoittaa henkilöauton olevan keskeinen kulkumuoto.

Keskimääräinen matkojen jakauma henkilökilometreinä

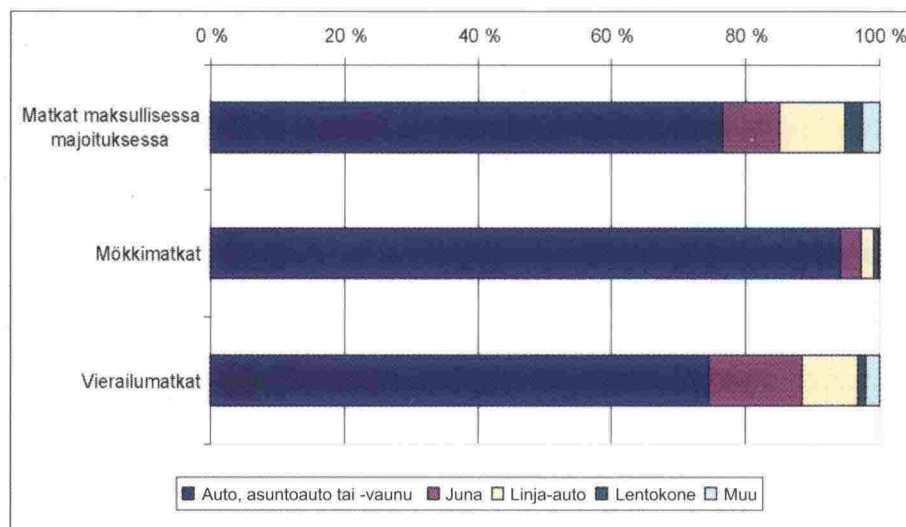

Lähde: Liikenne- ja viestintäministeriö.

Liikenteen osalta matkailusektorin kannalta on merkittävää myös muu logistinen toiminta, kuten tavarantoimittajien ja rakentajien aiheuttaman liikenteen volyymit. Palveluiden tuottajien logistiikkavolyymeistä ei ole tarkempaa tietoa.

Alla oleva taulukko puolestaan osoittaa henkilöauton osuuden olevan vielä suurempi vapaa-ajan matkailussa kuin koko liikenteen jakauman osalta. Myös ulkomaalaisten matkailijoiden osalta auto on kaikkein keskeisin kulkuväline.

Kotimaan vapaa-ajanmatkat kulkuvälineen mukaan vuonna 2001

Lähde: Suomalaisen matkailu 2001. Tilastokeskus

3 TIEHALLINTO JA MATKAILUSEKTORI

3.1 Matkailusektori ja Tiehallinnon toimintakenttä

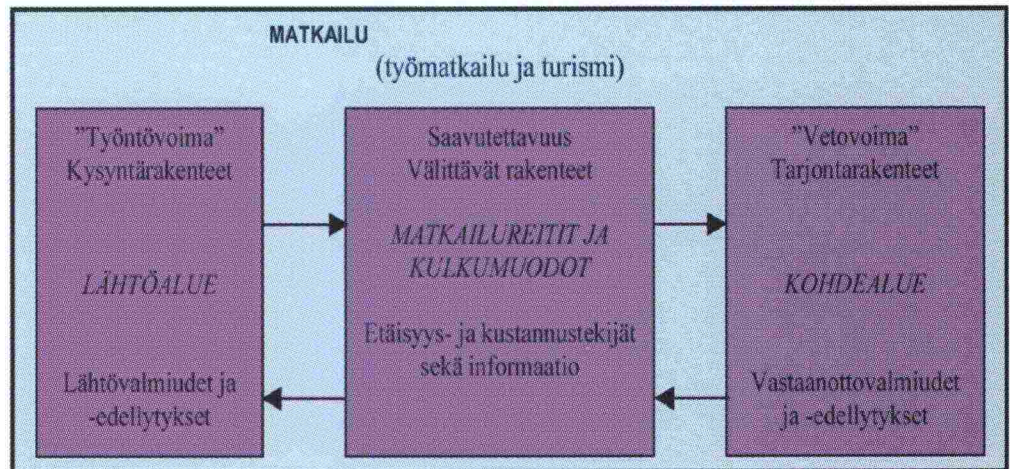
Matkailu on varsin merkittävä elinkeinohaara Suomessa. Se on merkittävä paitsi volyymiltaan niin myös vaikutuksiltaan. Tavalla taikka toisella matkailun kanssa ovat tekemisessä käytännössä kaikki suomalaiset ja luonnollisesti myös Suomeen tulevat ulkomaalaiset. Laajimmillaan matkailu-käsitteeseen voidaan liittää:

- Vapaa-aikana kodin ja sen välittömän vaikutusalueen ulkopuolelle tapahtuva, johonkin matkailukohteeseen, mökille, harrastukseen suuntautuva matka
- Hyvinkin lyhyt muutaman tunnin tai toisaalta viikkoja kestävä matkailu
- Kevyen liikenteen tai joukkoliikenteen välineillä tai henkilöautolla tapahtuva matkustaminen
- Matka, joka tapahtuu taajama-alueella, taajamien välillä ja se voi käsittää matkustamisen koko Suomen alueella ja myös rajojen ulkopuolelle siirtymisen

- Vapaa-ajan matkailun lisäksi matkailuun kuuluvat myös työmatkat
- Matkailupalveluiden tuottajien omat kuljetustarpeet
- Matkailijoiden matka-aikaisten palveluiden käyttötarpeet

Matkailukentän laajuus on kuvattu alla olevassa kaaviossa.

Matkailusysteemin maantieteellinen viitekehys

Lähde: Vuoristo, 1998

Yllä oleva matkailun laaja kuvaus tarkoittaa Tiehallinnon kannalta käytännössä sitä, että huomattava osa tieverkolla liikkumisesta on tavalla taikka toisella matkailusektorin vaikutuspiirissä. Mikäli lähdetään tästä laajasta rajauksesta, niin matkailutarkoituspäin liikkuminen ja tieverkon hyödyntäminen on vaikutuksiltaan käytännössä samaa kuin yleinen liikkuminen tieverkolla. Tämä tarkoittaa sitä, että tätä kautta Tiehallinto ei pääse siihen vuorovaikutusprosessilanteeseen, jota Tiehallinto eri asiakas/käyttäjärühmien kanssa tavoittelee, koska kohderyhmä on lähes sama kuin koko tienkäyttäjärühmä.

Kysymystä voidaan lähestyä toisesta näkökulmasta eli Tiehallinnon yleisistä toimintalinjauksista ja tehtävistä ja tätä kautta tuoda esille ne seikat, jotka muodostavat matkailun ja Tiehallinnon vuorovaikutuksen ydinalueen, keskeiset prosessit ja ovat linjassa Tiehallinnon yhteiskunnan sille antamien tehtävien kanssa.

3.2 Tiehallinnon tehtävät ja matkailu

Tiehallinto noudattaa tienpidossa viime vuosina vakiintuneita hyväksytyjä linjauksia. Nykyisen tieverkon päivittäinen liikennekelpoisuus varmistetaan, tieverkon kunto turvataan ja liikenneturvallisuuden parantaminen on ensisijainen tavoite. Alla on kuvattu Tiehallinnon toiminta-ajatus ja keskeiset tehtävät.

*Tiehallinnon toiminta-ajatus ja keskeiset tehtävät***Tiehallinto tarjoaa yhteiskunnan tarpeita vastaavia tie- ja liikennepalveluja.**

Tiehallinto

- vastaa Suomen yleisistä teistä
- ylläpitää ja kehittää yleisiä teitä osana liikennejärjestelmää sekä tarjoaa liikenteen ohjaus- ja tietopalveluja
- kehittyy aktiiviseksi yhteistyökumppaniksi, verkottujaksi ja liikennejärjestelmäsuunnittelun integraattoriksi
- edistää tienpidon toimenpitein tasapainoista aluekehitystä
- vastaa keskeisesti tie- ja liikennealan tutkimus- ja kehittämistoiminnasta
- hankkii tienpitoon liittyvät palvelut ja tuotteet markkinoilta ja kehittää infra-alan hankintatoimen suunnannäyttäjäksi
- vastaa tiestöä ja liikennettä koskevista tietopalveluista
- toimii asiakaslähtöisesti

Tiehallinnon tavoitteena on toiminnan kehittäminen asiakaslähtöiseksi. Siinä näkökulmina ovat ihmisten liikkumistarpeet, elinkeinoelämän odotukset, alueiden tasapuolinen kehittyminen sekä yhteiskunnan asettamat odotukset liikenneturvallisudelle ja ympäristölle.

Matkailun, matkailuliikenteen ja Tiehallinnon välisen vuorovaikutuksen kannalta keskeisiä tekijöitä ovat tienpidon yleistavoitteet. Näiden yleistavoitteiden sisälle tulee paikantaa eri yhteiskunnan toimintasektoreiden, kuten eri tuotannonalojen tarpeet.

Tienpidon yleistavoitteet Tienpidon linjaukset 2015 suunnitelman mukaisesti

Yhteiskuntataloudellinen tehokkuus:

- kohdentaa ja mitoittaa tienpidon toimet mahdollisimman tehokkaiksi ja taloudellisiksi
- turvata tieverkon kunto ja päivittäinen liikennekelpoisuus koko maassa ympäri vuoden
- luoda edellytykset kuljetus- ja matkaketjuille eri liikenne- ja kulku-muotojen kesken
- tukea yhdyskuntarakenteen eheyttämistä ja tiivistämistä
- tukea ja edistää valtakunnallisten ja alueellisten liikennejärjestelmien tavoitteita ja toteuttaa niitä koskevia investointeja

Elinkeinoelämän toimintaedellytykset:

- tarjota toimivat ja turvalliset päätieyhteudet sekä yhteydet satamiin ja tavaraterminalleihin
- turvata alemman tieverkon välttämättömät kuljetukset kaikkina vuodenaikoina
- lisätä liikenteen turvallisuutta, sujuvuutta ja luotettavuutta
- kehittää kansainvälisiä liikennekäytäviä ja -alueita

Alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvo:

- ottaa huomioon valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet, edistää niiden toteuttamista
- ottaa huomioon väestön ja elinkeinoelämän erilaiset tarpeet eri tavoin kehittyvillä alueilla
- turvata henkilöliikenteen toimintaedellytykset kaikille väestöryhmille
- parantaa etenkin suurilla kaupunkiseuduilla joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen edellytyksiä

Liikenneturvallisuus:

- parantaa liikenneturvallisuutta niin, että tieliikenteessä kuolee ja loukkaantuu yhä vähemmän ihmisiä
- vähentää suistumis- ja kohtaamisonnettomuuksia ja lieventää niiden seurauksia
- parantaa jalankulkijoiden ja pyöräilijöiden turvallisuutta ja vähentää liukastumisonnettomuuksia

Ympäristö:

- edistää kansallisen ilmastostrategian toteutumista
- vähentää tienpidosta ja tieliikenteestä aiheutuvia pohjavesiriskejä ja meluhaittoja
- sopeuttaa tieliikenteen ratkaisut kaupunki- ja taajamarakenteeseen
- edistää arvokkaiden luonto- ja kulttuurialueiden säilyttämistä
- edistää luonnon monimuotoisuutta ja luonnonvarojen säästeliästä käyttöä

Tiehallinnon palvelujen suunnittelu perustuu asiakasryhmien ja yhteiskunnan tarpeisiin. Tiehallinto hankkii ajantasaista tietoa tie- ja liikenneolojen nykytilasta ja sen kehittymisestä seuraamalla tie- ja liikenneolojen kehittymistä, toimintaympäristön muutoksia ja asiakastytyvääsyyttä sekä selvittämällä asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden tarpeita ja näkemyksiä.

Tätä taustaa vasten tulee rakentaa matkailun ja Tiehallinnon välisen vuorovaikutuksen periaatteet. Seuraavalla sivulla olevassa kaaviossa on paikannettu

Tiehallinnon tavoitteiden ja strategisten toimintalinjojen kehikko, jonka sisällä matkailusektori toimii ja tuottaa vuorovaikutusprosessien kautta toisaalta tarpeita Tiehallinnolle ja Tiehallinnon puolelta ratkaisuja näihin tarpeisiin.

Elinkeinoelämän toimintaedellytykset lähtökohtana		Matkailu osana Tiehallinnon toimint okenttaa							
Tiehallinnon yleistavoitteet ja näkökulmat	Ympäristö	Liikenneturvallisuus	Alueellinen ja sosiaalinen tasa-arvo	Elinkeinoelämän toimintaedellytykset	Yhteiskuntataloudellinen tehokkuus				
Strategiset toiminta-alueet									
Kansainväliset yhteydet	Matkailun tarpeiden ja toimijoiden paikantaminen ja tarpeiden tuomat vaikutukset strategisille toiminta-alueille kunkin näkökulman läpi suodatettuna								
Alueiden väliset yhteydet									
Kaupunkiseudut									
Maaseutu									

Strategiset toiminta-alueet tieverkolla -jaottelu on yleispiirteinen valtakunnan-tasoinen jaottelu.

Kansainväliset yhteydet ovat matkailun osalta varsin merkittävä sektori. Tavoitteena on luonnollisesti pyrkiä palvelemaan ulkomailta Suomeen tulevia liikenneverkolla liikkuvia matkailijoita mahdollisimman hyvin. Tämä korostuu niillä alueilla, joilla on rajanylityspaikkoja, mutta myös koko verkolla tulee ottaa huomioon kansainvälisen liikenteen tarpeet (esim. viitoitus).

Yllä olevaa jaottelua tulee täsmentää jatkossa. Esimerkiksi maaseutu tulee jakautumaan vielä varsinaiseen haja-asutusalueeseen ja keskusta-alueeseen. Tällä on merkitystä mm. matkailukeskusten osalta. Samoin kaupunkiseutukäsitettä tulee jatkossa käsitellä ottamalla huomioon Suomen maantieteelliset erityispiirteet.

3.3 Mitä, mikä ja kuka on matkailusektorilla Tiehallinnon asiakas

Kuten aikaisemmin on todettu matkailun volyymit ja matkailun vaikutuspiirissä olevien liikenteen käyttäjien määrät ovat niin mittavia ja koskevat koko tieverkkoa ja liikennejärjestelmää, ettei sitä kautta saada riittävästi irti niitä matkailun tarpeita, joilla on erityistä vaikutusta Tiehallinnon strategisiin toimintalinjauksiin. Tiehallinnon asiakas matkailusektorin osalta voidaankin määritellä seuraavasti:

Tiehallinnon keskeinen asiakas on matkailuelinkeino, unohtamatta kuitenkaan matkailijaa ja loppukäyttäjää.

Tavoitteena on siis rakentaa matkailun asiakkuusprosessin hallinnan kautta toimiva järjestelmää, jolla Tiehallinto kykenee ajantasaisesti:

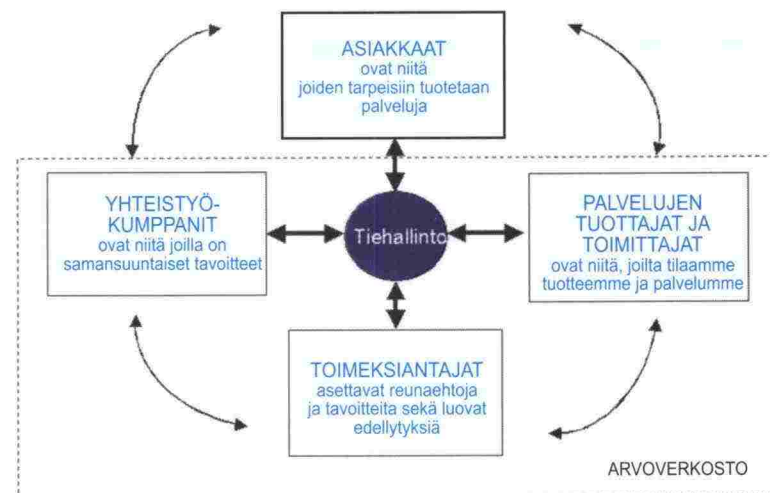
- löytämään kunkin asiakasryhmän tarpeet

- vastaamaan kunkin asiakasryhmän tarpeisiin
- yhdessä eri asiakasryhmien kanssa kehittämään ko. toimintasektoria

Toisaalta matkailun vuorovaikutusprosessin tulee olla riittävän laaja siten, että se tuottaa matkailun osalta niitä asioita, joilla pystytään Tiehallinnon perustettavää tie- ja liikennejärjestelmän ylläpitoa viemään eteenpäin.

Alla on kuvattu Tiehallinnon vuorovaikutuskenttä. Kentässä näkyy Tiehallinnon arvoverkoston neljä päätekijää ja niiden suhde varsinaiseen asiakkaaseen, tienkäyttäjään.

Tiehallinnon vuorovaikutuskenttä

Lähde: Tiehallinto

Tiehallinnon määrittelemän makrotason asiakasryhmäjaottelun (alla oleva kaavio) pohjalta voidaan todeta matkailusektorin asiakkuuden liittyvän näihin kaikkiin osatekijöihin.

Tiehallinnon asiakasryhmät

Tienkäyttäjät <ul style="list-style-type: none"> • yksityiset tienkäyttäjät, kansalaiset • organisaatio- ja yritysasiakkaat
Kuljetusten tarvitsijat <ul style="list-style-type: none"> • elinkeinoelämä • organisaatio, kansalaiset
Tiedon tarvitsijat <ul style="list-style-type: none"> • viranomaiset • asiantuntijat, kansalaiset
Viranomaispalvelujen tarvitsijat <ul style="list-style-type: none"> • lupa- ja sopimusasiakkaat • tiekunnat, maanomistajat, tienvarsiasukkaat

Lähde: Tiehallinto

3.4 Matkailuelinkeino Tiehallinnon kumppanina matkailusektorilla

Tiehallinnon keskeisenä vuorovaikutuskumppanina matkailusektorilla nähdään matkailuelinkeino. Matkailuelinkeino edustaa laajasti matkailun vuorovaikutuksen kannalta keskeisiä toimijoita ja heidän intressejään. Matkailuelinkeinon asiakkaat ovat tässä mielessä sekä suoraan Tiehallinnon asiakkaita. Operatiivisessa mielessä matkailuelinkeino toimii sopivana suppilona, jota kautta Tiehallinnolle suodattuu ko. asiakasryhmän keskeiset tarpeet ja toiveet.

Matkailuelinkeino tarvitsee myös rajausta. Ne toiminnot, jotka jo nyt ovat selvästi muiden vuorovaikutusprosessien piirissä, kuten logistiikkayritykset, tulee huomioida vain silta osin, kun ne liittyvät varsinaiseen matkailuelinkeinoon.

Tässä yhteydessä on esimerkkejä joistakin matkailusektorin elinkeinomäärittelyistä. Alla olevaa kuusiportaista luokitusta käytetään matkailun aluetaloustutkimuksissa. Sen pohjana on meno- tai tulomenetelmä:

1. korjaamo- ja huoltamotoiminta
2. yleisvähittäiskauppa
3. muu vähittäiskauppa
4. majoitus- ja ravitsemistoiminta
5. liikenne
6. virkistys- ja muut palvelut

Seuraavassa taulukossa on esitetty matkailun satelliittitilinpidon mukaiset tuotteet.

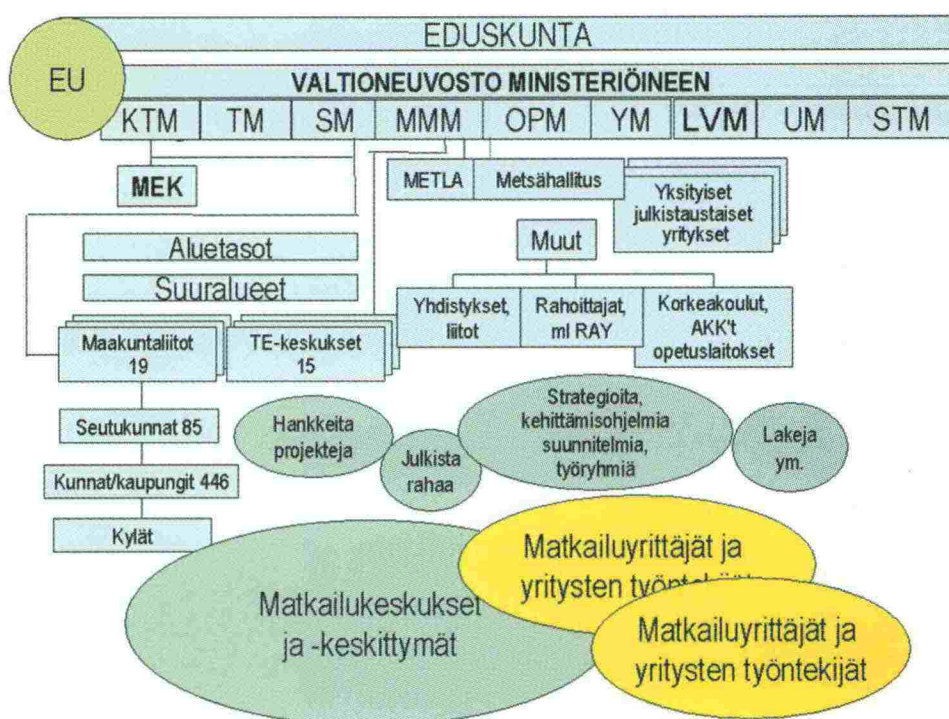
TUOTTEET
1. Majoituspalvelut
1.1. Hotelli- ja muut majoituspalvelut
1.2. Vapaa-ajanasuntopalvelut omassa käytössä tai ilmaiseksi
2. Ravitsemispalvelut
3. Henkilöliikennepalvelut
3.1. Rautateiden kaukoliikennepalvelut
3.2. Maantieliikennepalvelut
3.3. Vesiliikennepalvelut
3.4. Ilmaliikennepalvelut
3.5. Henkilöliikenteen tukipalvelut
3.6. Henkilöliikennevälineiden vuokrauspalvelut
3.7. Henkilöliikennevälineiden ylläpito- ja korjauspalvelut
4. Matkatoimisto-, matkanjärjestäjä- ja matkaopaspalvelut
4.1. Matkatoimistopalvelut
4.2. Matkanjärjestäjäpalvelut
4.3. Matkailuneuvonta- ja matkaopaspalvelut
5. Kulttuuripalvelut
5.1. Esittävä taide
5.2. Museot ja muut kulttuuripalvelut
6. Virkistys- ja viihdepalvelut
6.1. Urheilu- ja virkistyspalvelut
6.2. Muut viihde- ja virkistyspalvelut
7. Sekalaiset matkailupalvelut
7.1. Rahoitus- ja vakuutuspalvelut
7.2. Muu tavaroiden vuokraus
7.3. Muut matkailupalvelut
8. Liitännäiset tuotteet (polttoaine)
9. Epätavalliset tuotteet (vähittäiskaupanpalvelut)

TE-keskuksen luokittelu on sama kuin tilastokeskuksen vastaava luokittelu, jossa matkailua ei ole eriytetty, vaan matkailuun liittyviä toimintoja löytyy usean eri toimialan alta.

Jaottelut osoittavat matkailuelinkeinon ja sen välittömien sidosryhmien moninaisuuden ja monipuolisuuden. Tiehallinnon tulee myös matkailuelinkeinon sisältä tehdä rajauksia niin, että volyymiltaan ja liikenteen käytön ja vaikutusten kannalta keskeisimmät tahot muodostuvat yhteistyökumppaneiksi.

3.5 Julkinen sektori ja matkailu

Alla olevassa kaaviossa on kuvattu matkailuklusteri julkisen sektorin toiminnan näkökulmasta käsin.

Lähde: Matkailun kehittäminen ja rahoitus 30.1.2003 Helsinki. Taneli Kokkila, MEK.

3.5.1 Valtioneuvoston matkailupoliittiset tavoitteet

Matkailuelinkeinolla on kasvupotentiaalia Suomessa. Se on työvoimavaltainen, vahvaa osaamista vaativa elinkeino, jolle leimaa-antavia piirteitä ovat korkea kotimaisuusaste ja pk-yrityttäisyys.

Matkailun kehityksen lähtökohta on matkailuyrittäjä. Julkisen sektorin tehtävänä on tukea matkailun yritystoiminnan kehittymistä. Matkailuelinkeinoa kohdellaan ja edistetään viennin kasvualana.

Valtiolta pitää matkailua merkittävänä taloudellista kasvua ja työllisyyttä luovana elinkeinona ja panostaa sen kehitykseen:

1. lisäämällä maantieteellistä ja hallinnollista yhteistyötä
2. edistämällä matkailuun suunnatun julkisen tuen mahdollisimman tehokasta käyttöä
3. panostamalla koulutukseen ja tutkimukseen
4. edistämällä matkailupalvelujen sähköisten jakelukanavien kehitystä ja saavutettavuutta
5. kannustamalla jatkuvaan matkailupalvelujen laadun parantamiseen ja edistämällä kestäväen kehityksen mukaista toimintaa.

Matkailupolitiikan tavoitteena on kysyntälähtöinen, taloudellisesti tuottava ja itsekannattava matkailuelinkeino, joka on entistä kilpailukykyisempi sekä kotimaisilla että kansainvälisillä markkinoilla. Matkailuelinkeinon kehittymiseen vaikuttavat elinkeinopoliittisten toimien lisäksi alue-, työvoima-, liikenne-, koulutus-, tutkimus-, kulttuuri-, ympäristö- sekä maaseutupoliittiset toimenpiteet.

Nykyisen hallituksen hallitusohjelman tavoitteet matkailusektoriin myös Tiehallinnon näkökulmasta tulevat esiin ohjelman useissa kohdissa. Itse matkailuelinkeinon kehittäminen saa erillisen maininnan ohjelmassa. Ohjelma painottaa alueellisen kehittämisen tasapuolisuutta, aluepolitiikkaa elinkeinotoiminnan ja hyvinvoinnin kehittäjänä. Liikennepolitiikassa painottuvat mm. liikenneturvallisuus ja tieverkon pitäminen peruspalvelukunnossa maanlaajuisesti.

Suomen matkailun määrälliset tavoitteet vuoteen 2010 valtioneuvoston asettamina tavoitteina. Tiehallinnon tehtävänä on omalta osaltaan toimia niin, että alla olevat tavoitteet toteutuvat.

Kotimaanmatkailu:

- 15 miljoonaa rekisteröityä yöpymisvuorokautta (v. 2000, yht. 11,9 milj. vrk)
- kotimaan matkailutulo 5,89 miljardia euroa (tulo v. 1998, yht. 4,71 miljardia euroa)

Ulkomailta Suomeen suuntautuva matkailu:

- 7 miljoonaa rekisteröityä yöpymisvuorokautta (v. 2000, yht. 4 milj. vrk)
- valuuttatulo 2,52 miljardia euroa (v. 2000, n. 1,5 miljardia euroa ilman matkalipputulaja)
- työllisyys: matkailutyöpaikkoja 148 000 (v. 1998, yht. 98 000 ympäri-vuotista, kokopäiväistä työpaikkaa)

3.5.2 Valtakunnalliset julkiset toimijat

(Lähde: MEK)

Valtakunnalliset ja alueelliset toimijat

	Valtakunnalliset julkiset toimijat	Alueelliset ja paikalliset julkiset toimijat
Kauppa- ja teollisuusministeriö	X	
MEK	X	
Sisäasianministeriö	X	
Maa- ja metsätalousministeriö	X	
Työministeriö	X	
Liikenne- ja viestintäministeriö	X	
Ympäristöministeriö	X	
Opetusministeriö	X	
Maakuntien liitot		X
Työvoima- ja elinkeinokeskukset		X
Lääninhallitukset		X
Ympäristökeskukset		X
Finnvera Oyj		X

Kauppa- ja teollisuusministeriö

Kauppa- ja teollisuusministeriö on matkailun kansallinen vastuuviranomainen. KTM vastaa matkailupolitiikan painotuksista, matkailun yleisestä kehittämisestä ja tukitoimien koordinoinnista, matkailua koskevan lainsäädännön valmistelusta ja koordinoinnista, valtioiden välisistä matkailusuhteista ja osallistumisesta matkailuasioden käsittelyyn kansainvälisissä järjestöissä (EU, OECD). KTM:n näkökulma matkailuun on elinkeinopoliittinen. Matkailuelinkeinoa kohdellaan ja edistetään pk- ja työvoimavaltaisena viennin kasvualana. KTM:n alaisuudessa toimivat alueellisten TE-keskusten yritysosastot.

MEK

MEK on kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalaan kuuluva virasto, jonka päätehtävä on markkinoida Suomen matkailutarjontaa ulkomailla. MEK suunnittelee, toteuttaa ja rahoittaa markkinointitoimenpiteensä kiinteässä yhteistyössä suomalaisten matkailuyritysten ja -organisaatioiden kanssa.

Sisäasianministeriö

Sisäasiainministeriön vastuualueeseen kuuluva aluepolitiikka koskettaa läheisesti matkailun kehittämistä alueellisen kehittämisen näkökulmasta. Matkailuun suunnatut tuet ovat yksi merkittävimmistä tekijöistä matkailun kehittämisen kannalta. SM:n kanssa läheisessä yhteistyössä toimivat maakunnalliset maakuntien liitot.

Maa- ja metsätalousministeriö

Maa- ja metsätalousministeriön maaseutupoliittisen kokonaisohjelman linjan mukaisesti matkailun mahdollisuudet hyödynnetään maaseudun kehittämisessä edistämällä pienyrittäjyyteen ja verkottuvaan yhteistyöhön perustuvaa maaseutu-, kylä-, ja luontomatkailua. Maaseutupoliitiikan yhteistyöryhmän alainen Maaseutumatkailun teemaryhmä on laatinut maaseutumatkailua koskevan strategian ja toimintaohjelman vuoteen 2007 asti. MMM:n alaisuudessa toimivat alueellisten TE-keskusten maaseutuosastot.

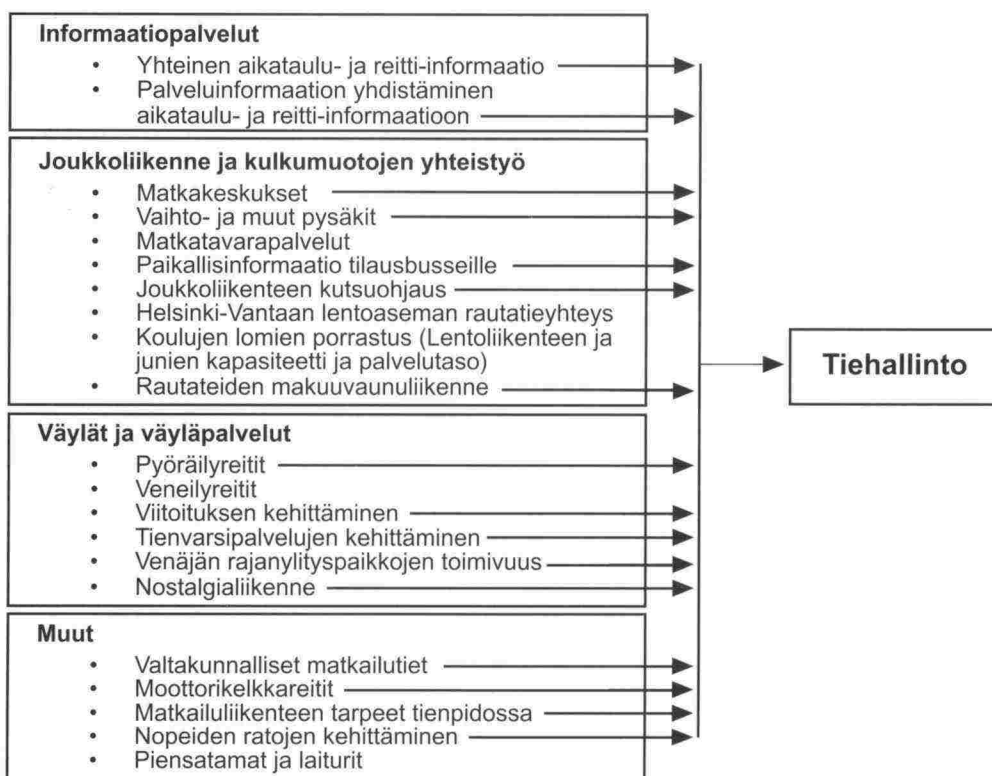
Työministeriö

Työministeriön rooli on edistää työmarkkinoiden ja työorganisaatioiden toimivuutta sekä työllisyyttä. Työhallinto on usein merkittävänä rahoittajana suurissa matkailuun liittyvissä investointihankkeissa ja tukee työllisyyttä monin eri tavoin. TM:n alaisuudessa toimivat alueellisten TE-keskusten työvoimaosastot.

Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM)

Liikenne- ja viestintäministeriöllä on keskeinen rooli matkailun toimintaedellytysten turvaamisessa. LVM on valmistellut matkailuliikennestrategian ja siihen liittyvän toimintaohjelman, jonka toteutumista seurataan jatkuvasti. LVM parantaa matkailuliikenteen edellytyksiä ottamalla huomioon matkailun tarpeet joukkoliikenteen ja henkilöautoliikenteen informaatiopalveluja kehitettäessä ja huolehtimalla erityisesti matkailun edellyttämästä infrastruktuurista. Fyysisen saavutettavuuden lisäksi LVM:llä on merkittävä rooli sähköisten tiedonvälitysjärjestelmien kehittämisessä. Alueella ministeriön toimialaan liittyviä tehtäviä hoitavat mm. Tiehallinnon tiepiirit (9 kpl).

Alla on Liikenne- ja viestintäministeriön tekemä matkailuliikennestrategian painopistealueet, joita tässä on peilattu Tiehallinnon tehtäväkenttään.

Ympäristöministeriö

Ympäristöministeriön tehtävänä on turvata matkailun tarvitsemaa hyvää ympäristöä. Se tapahtuu maankäytön suunnittelun ohjaamisen ja rakentamisen ohjaamisen keinoilla sekä ympäristösuojeluun vaikuttamisen keinoilla. Ympäristöministeriön hallinnonala tuottaa myös matkailun tarvitsemia palveluita luonnonsuojelualueilla. YM:n alaisuudessa toimivat alueelliset ympäristökeskukset.

Opetusministeriö

Opetusministeriön rooli matkailun kannalta on hyvin moniulotteinen. Se tukee kulttuuria, vastaa koulutuksesta ja luo yleisiä edellytyksiä liikunnalle. Kaikki vastualueet ovat yhteydessä matkailuun.

3.5.3 Alueelliset ja paikalliset julkiset toimijat

Alueellisilla toimijoilla on päävastuu matkailun kehittämisestä. Maakuntien liitot vastaavat alueellisesta kehittämisestä aluekehityslain mukaisesti.

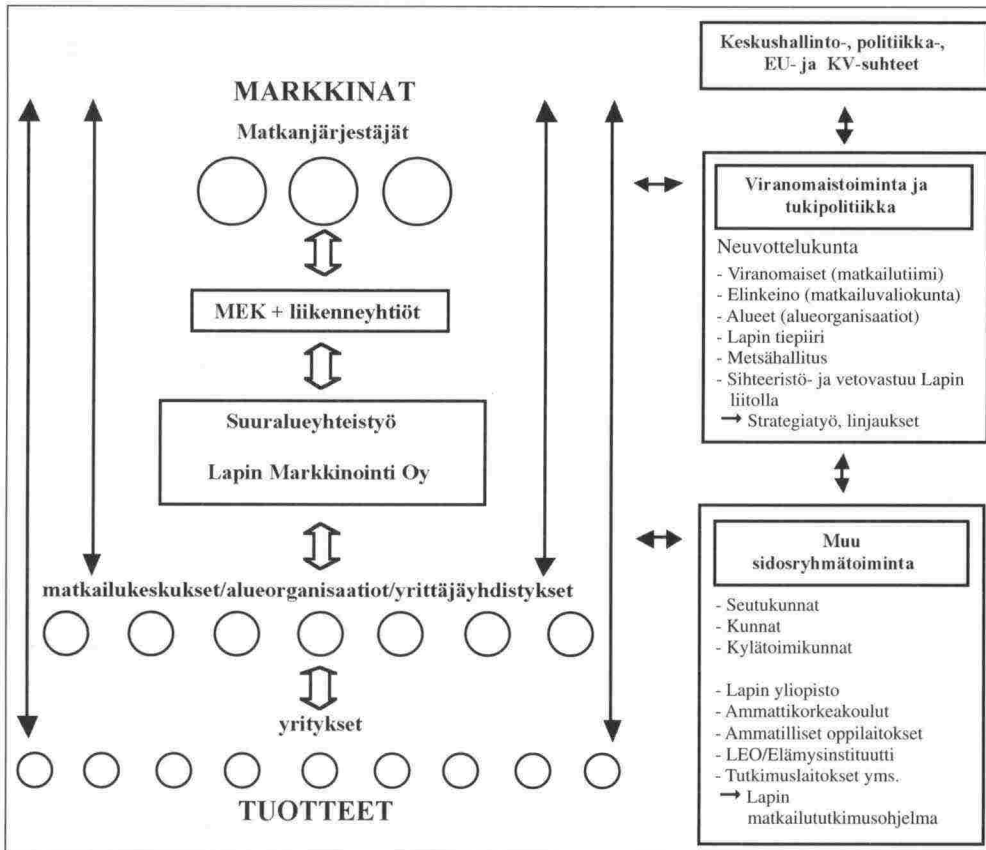
Suomessa on laadittu miltei jokaiseen maakuntaan maakunnallinen matkailustrategia. MEK on työstänyt tiivistelmät kaikista voimassa olevista maakunnallisista matkailustrategioista (17 kpl).

Maakuntien liittojen lisäksi työvoima- ja elinkeinokeskukset (TE-keskukset) ovat keskeisessä asemassa alueiden kehittämisessä. Ne ohjaavat tukien muodossa matkailun kehittämistä eri puolilla Suomea.

Matkailun kehittämis- ja markkinointitehtävien piirissä toimii lisäksi alueellisia matkailuorganisaatioita, seutukunnallisia ja kunnallisia yrityskehityskeskuksia, ammattikorkeakouluja ja muita oppilaitoksia.

Kuntien vaikutus matkailun toimintaedellytyksiin on suuri. Kunnat rahoittavat matkailun markkinointia ja neuvontaa, kehittämissuunnitelmien tekoa, tukevat matkailuyrityksiä lainoin, takauksin ja pääomasijoituksin sekä osallistuvat matkailua tukevan infrastruktuurin rakentamiseen (esim. luonto- ja liikuntakohteet ja kulttuuritarjonta). Kunnat ovat myös usein alueellisten matkailuorganisaatioiden jäseniä ja vaikuttavat merkittävästi niiden toimintaedellytyksiin.

Seuraavassa kaaviossa on aluetasolta kuvattuna esimerkki Lapista, josta näkyy, että millä tavalla matkailun kehittämisen organisointi ja toimijat on jäsennetty. Tiepiiri on tässä mukana viranomaistoiminnan kautta. Tiepiiri voi hakea roolia kaksisuuntaisesti. Se voi lähteä mukaan matkailutoimijoiden organisaatioihin ja tiepiiri voi perustaa itse matkailuneuvottelukunnan/työryhmän, jossa esim. seuraavat sidosryhmien edustajat ovat paikalla.

Lapin matkailun kehittämisen organisointi ja toimijoiden roolit

Lähde: Lapin matkailustrategia 2003-2006, Sami Laakkonen

Maakuntien liitot

Maakuntien liitot (20 kpl, ml. Ahvenanmaa) vastaavat aluekehitysviranomaisina aluekehityksestä. Liittojen tehtävä on myös EU:n rakennerahastojen alueellisten ohjelmien ja yhteisöaloitteiden laadinta ja toteuttaminen omalla alueellaan. Maakuntien liittoihin on lisäksi palkattu matkailukoordinaattoreita matkailun kehittämistehtäviin.

Työvoima- ja elinkeinokeskukset, TE-keskukset

TE-keskukset (15 kpl) ovat KTM:n, MMM:n ja TM:n hallinnonalojen yhteisiä palvelukeskuksia. Keskukset tarjoavat palveluita yrityksille, yrittäjille ja yksittäisille henkilöille keskitetysti 19 eri paikkakunnalla. TE-keskukset ovat merkittäviä rahoituksen myöntäjiä.

- TE-keskusten yritysosastot
TE-keskusten yritysosastoilla neuvotaan, kehitetään ja rahoitetaan pk-yrityksiä niiden elinkaaren eri vaiheissa, edistetään teknologista kehitystä ja autetaan yrityksiä kansainvälistymään.
- TE-keskusten maaseutuosastot
Maaseutuosastot huolehtivat toimialueellaan maaseutuelinkeinojen kehittämisestä ja sopeuttamisesta yhteiskunnan muuhun muutokseen. Maaseutuosastot ovat maaseutumatkailun kehittämiseen tähtäävien toimenpiteiden keskeisiä rahoittajia.

- TE-keskusten työvoimaosastot
Työvoimaosasto huolehtii keskusten toimialueella työmarkkinoiden ja työelämän asioiden alueellisesta toimivuudesta ja edistämisestä. Osastoilla toimivat myös Euroopan sosiaalirahaston (ESR) koordinaattorit, joiden tehtävänä on avustaa etenkin työllisyyteen, koulutukseen ja työvoiman osaamistason parantamiseen tähtäävien ESR-hankkeiden toteuttamista.

Lääninhallitukset

Lääninhallitus on seitsemän eri ministeriön yhteinen alueviranomainen. Se edistää valtakunnallisten ja alueellisten tavoitteiden toteutumista. Lääninhallitukset (6 kpl) rahoittavat mm. matkailualan tutkintoon johtavaa koulutusta ja alan muuta lisäkoulutusta. Lääninhallitus myöntää alueen kehittämiseen vuosittain huomattavan määrän rahoitusta EU-rakennerahastohankkeisiin. Lisäksi se huolehtii joukkoliikenteen toimivuudesta ja palveluista esim. joukkoliikenteen tukien kautta.

Ympäristökeskukset

Ympäristökeskukset (13 kpl) ovat keskeinen toteuttajataho eri viranomaistahojen rahoittamissa, yhteisissä luontoon ja luontopalveluihin liittyvissä hankkeissa, joita ovat mm. ulkoilureitistöt ja vierasvenesatamat.

Finnvera Oyj

Finnvera on valtion omistama erityusrahoitusyhtiö, joka rahoituspalveluja tarjoamalla kehittää suomalaisten yritysten kotimaan toimintoja sekä edistää vientiä ja yritysten kansainvälistymistä. Se rahoittaa matkailukohteita myöntämällä lainoja ja takauksia.

3.6 Matkailualan opetus ja tutkimus

Matkailualan opetusta ja tutkimusta annetaan kymmenissä eritasoisissa oppilaitoksissa. Tiehallinnon kannalta yksi merkittävä yhteiskumppani tulee olemaan matkailun verkostoyliopisto. Nämä 17 yliopistoa ja korkeakoulua sijaitsevat myös siten, että niistä löytyy yhteistyökumppaneita lähes kaikille tiepiireille.

Verkostoyliopiston ohjelma yhdistää yliopistoissa olevan matkailun tieteellisen tutkimuksen, opetuksen ja osaamisen verkostoyliopistoperiaatteella. Ohjelman tavoitteena on antaa opiskelijalle perusteelliset tiedot eri tieteenaloilla tehtävästä matkailututkimuksesta. Opetus toteutetaan kiinteässä vuorovaikutuksessa matkailuelinkeinon kanssa. Tavoitteena on tuoda osaamista ja innovaatiota matkailuelinkeinon ja siihen läheisesti liittyviin sidosryhmiin.

Yliopistojen lisäksi tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat ammattikorkeakoulut, joissa on runsaasti matkailuun liittyvää opetusta ja tutkimusta. Samoin alan tutkimuslaitokset ja konsultit ovat tärkeitä vuorovaikutuksen kannalta.

3.7 Matkailuelinkeinon tavoitteita

Matkailuelinkeinon tavoitteita on kartoitettu sekä tämän selvityksen yhteydessä että Jari Laitakarin (SMAK) tekemässä erillisselvityksessä, josta on yhteenvedo alla.

Matkailuelinkeinon tavoitteet / odotukset	Kunnossa	Kesken
Tien hoidon ja kunnossapidon tason turvaaminen - talvikunnossapito - matkailuyrityksiin johtavat tieosuudet	X	X (osittain)
Sujuvan ja turvallisen matkustusmuodon kytkeminen matkailun palvelukokonaisuuteen		X
Ajantasainen liikenneinformaatio ja matkailun informaatiopalvelut		X
Opastusjärjestelmien laajamittainen kehittäminen - tienvarsiopasteiden ilmansuuntamerkinnot - kauko-opastusjärjestelmät - paikkakunta- / matkailukeskuskohtaiset opastussuunnitelmat - tienvarsimainontakiellon vaikutus - lainsäädännön muutostarpeet	X (osittain)	X X X X
Tienvarsilla tapahtuva yöpyminen		X
Asiakkailta esiin nousseita tavoitteita / odotuksia		
Pysäköinnin järjestelyt eri paikkakunnilla		X
Erilaisten päätelaitteiden hyödyntäminen liikenneinformaatiossa		X
Kansainvälisen opastuksen lisääminen - symboliopasteet - kielikysymys		X X
Tutkimustarpeet - ulkomaalaisten tienkäyttäjien määrät, kokemukset - matkailijoihin kohdistuvat liikennetutkimukset - liikennepsykologiset tutkimukset	X (osittain)	X X
Tiehallinnon tavoitteisiin kohdistuvat odotukset		
Asiakasohjautuvuus	X (kehittymässä)	
Vuorovaikutus tienkäyttäjien kanssa	X	
Tienkäyttäjien koti- ja ulkomaisten matkailijoiden palvelu		X
Matkailuelinkeinoa palveleva toiminta	X (pääosin)	
Tie-infojen lisääminen	X (kehittymässä)	
Vaihtuvat opastus-, rajoitus- ja kieltomerkit		X
Normimuutokset, vaikutukset lainsäädäntöön		X
Matkailuun erikoistumiseen liittyvien käytäntöjen systematisointi		X (kehittymässä)

Tiehallinnolla on mm. tämän yhteenvedon ja muun vuorovaikutusaineiston perusteella runsaasti lähtötietoa matkailuelinkeinon tarpeista. Tätä tietoa tullaan käyttämään Tiehallinto- ja matkailu -projektissa.

Matkailuelinkeinolla on omat organisaationsa, joiden kanssa tapahtuvan läheisen vuorovaikutuksen kautta on tavoitteena saada informaatiota. Keskeisiä toimijoita ovat mm:

- Hotelli- ja Ravintolaliitto, johon kuuluu valtaosa Suomen hotelleista, ravintoloista ja matkailuyrityksistä
- SME, Suomen Matkailuelinkeino SME ry:n jäsenet
- Muita tahoja, jotka voivat olla mukana tässä vuorovaikutusmekanismeissa ovat matkailuelinkeinoa edistävät toimijat, kuten logistiikkayritykset.

4 ETENEMINEN

Esiselvityksessä on kuvattu matkailua ja liikennettä Suomessa eri lähtökohdista käsin. Lisäksi on määriteltä matkailusektori Tiehallinnon tehtävistä käsin ja määriteltä asiakkaaksi ensisijaisesti matkailuelinkeino (loppukäyttäjää kuitenkin unohtamatta). Esiselvityksen tavoitteena on antaa pohja Tiehallinto ja matkailu -projektin käynnistämiseksi. Tämän työn yhteydessä on tehty projekti-suunnitelma, joka pitää sisällään seuraavat alueet:

- Matkailuelinkeinon Tiehallinnolle esittämien tarpeiden ja vaikuttavuuden kuvaaminen sekä tienpidon että matkailuelinkeinon näkökulmasta. Tavoitteena on tämän vaikutusmekanismin haltuunotto.
- Matkailuelinkeinon ja sitä tukevien toimijoiden ja Tiehallinnon välisen vuorovaikutusjärjestelmän rakentaminen.
- Tiehallinnon matkailijoille kohdistamien tuotteiden ja palveluiden kehittäminen.
- Tutkimus- ja kehittämistoiminta.
- Organisoiminen, aikataulutus ja rahoitusraamit.

Tavoitteena on:

1. Luoda kokonaisvaltainen näkemys Tiehallinnon toimintalinjoista matkailusektoriin.
 2. Tuottaa pysyvä vuorovaikutusjärjestelmä ao. sektorin toimijoihin.
 3. Tuottaa joukko erilaisia käytännön toimenpidemalleja, joilla matkailuelinkeinon tarpeet muuttuvat osaksi Tiehallinnon käytännön toimintoja. Lopputuloksena voivat olla esim.:
- Erilaiset palvelutason määrittelyt: matkailun kannalta eritasoinen tiestö, telematiikan käyttö
 - Suunnitteluohjeistot: esim. matkailukohteiden liikenneympäristölle, viitoitukselle, opastukselle
 - Uudet palvelut: esim. matkailutiet, maksulliset ja maksuttomat informaatiokanavat
 - Viranomaistoimenpiteet: lait, asetukset, ohjeet

Tavoitteena on saada projekti käynnistymään syksyllä 2003 yhteistyössä matkailuelinkeinon ja muiden matkailutoimijoiden kanssa.

LÄHTEET

Etelä-Suomen Matkailun Kehitys Oy (2001). Matkailun satelliittitilinpito Suomessa 1999.

Kauppa- ja teollisuusministeriö (2000). Matkailun julkisen rahoituksen määrä ja kohdentuminen Suomessa. Tampereen yliopisto, Liiketaloudellinen tutkimuskeskus. Kauppa- ja teollisuusministeriön tutkimuksia ja raportteja 19/2000. Markkinaosasto. Oy Edita Ab. Helsinki.

Kokkila, Taneli (2003). Matkailun kehittäminen ja rahoitus -seminaari 30.1.2003. MEK. Helsinki.

Laakkonen, Sami. Lapin matkailustrategia 2003-2006.

Laakkonen, Sami. Matkailun aluetaloudelliset vaikutukset. Kauppa- ja teollisuusministeriön kertomuksia ja selvityksiä 4/2002.

Liikenneministeriö (1996). Matkailuliikenne Suomessa. Liikenneministeriön mietintöjä ja julkaisuja 14/96.

Liikenne- ja viestintäministeriö (2001). Julkisen liikenteen suoritetilasto 2001. Liikenne- ja viestintäministeriön mietintöjä ja muistioita B 30/2002.

MEK (2003). Matkailun toimijat.

[http://www.mek.fi/web/mekfi.nsf/\(pages\)/ToimijatRahoitus?OpenDocument](http://www.mek.fi/web/mekfi.nsf/(pages)/ToimijatRahoitus?OpenDocument).

OECD, WTO, UN, Commission of the European Communities (2001). Tourism Satellite Account: Recommended Methodological Framework 2001

Tiehallinto (2003). Kotimaan henkilöliikenne vuosina 1960-2002.

<http://www.tieh.fi/aikas/kothenk.htm>.

Tielaitos (2000). Tienpidon linjaukset 2015. Helsinki 2000.

Tilastokeskus (2001). Suomalaisten matkailu 2001. Liikenne ja matkailu 2002:9.

Tilastokeskus (2003). 15-74 -vuotiaiden suomalaisten yöpymisen sisältäneet matkat 1991-2001.

<http://statfin.stat.fi/StatWeb/start.asp?PA=Kesken&D1=a&D2=a&LA=fi&DM=SLFI&TT=2>.

Valtioneuvosto (2001). Suomen matkailupoliittiset linjaukset. Valtioneuvoston periaatepäätös 13.6.2001.

World Tourism Organisation (1995). World Tourism Organization Technical Manuals. Madrid.

Vuoristo, K-V (1998). Matkailun muodot. WSOY. Porvoo 1998.

ISBN 951-803-078-2
TIEH 1000068-03